

העומר והארץ

שיחה לספירת העומר
מפי הרב חיים אייזלס

"ויהי בלילה ההוא ויאמר אליו ה' קום רד במחנה כי נתתיו בידך... ויהי כשמע גדעון את מספר החלום ואת שברו וישתחו וישב אל מחנה ישראל ויאמר קומו כי נתן ה' בידכם את מחנה מדין... ותקעתי בשופר אנכי וכל אשר אתי ותקעתם בשופרות גם אתם סביבות כל המחנה ואמרתם לה' ולגדעון... ויתקעו שלש מאות השופרות וישם ה' את חרב איש ברעהו ובכל המחנה וינס המחנה עד בית השטה צררתה עד שפת אבל מחולה על טבת" (שופטים ז). וכל זה מכח אותו צליל לחם שעורים עליהם חלם גדעון.

כך ממשיכים חז"ל במדרש ומבארים כי ברית העומר היא שעמדה לישראל גם בימי חזקיהו המלך כנגד סנחריב מלך אשור ובימי מרדכי היהודי נגד המן הרשע. הרינו למדים שיש בעומר כח מיוחד המסייע לגבור על כל מי שבא לחלוטין.

על מנת להבין את הדבר יש להבין את מהותה של מצות ספירת העומר. הלא כל תכלית הספירה היא לעבר מתן תורה, ומדוע זה אנו סופרים להנפת העומר ולא למתן תורה? התורה מזכירה לנו ד' פעמים שאת העומר צריך להניף, להרים לגובה ולצדדים. מדוע ההנפה הזאת היא כל כך מרכזית בקיום מצות העומר?

נקודה נוספת ייחודית במצות העומר היא אותה מחלוקת מפורסמת על הבנת מצות התורה "ממחרת השבת" בינינו ובין הביתוסים. שהיו הביתוסים אומרים ש"מחרת השבת" היא שבת בראשית, וקרבת העומר נקצר ביום ראשון. לכן היו שלוחי בי"ד עושים עסק גדול מקצירת העומר על מנת להוציא מדעת הביתוסים.

למילה 'עומר' בלשון הקודש ישנן ג' משמעויות: כלי מדידה לכמות של עשירית האיפה סולת, כמו שכתוב "איש לפי אכלו עמר לגלגלת" (שמות טז ז). עומר הוא גם שם לפעולת איסוף תבואה, כאב המלאכה 'מעמר'. המשמעות השלישית היא מלשון שימוש ועבודה - "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו" (דברים כז ז).

כותב הרמ"ע מפאנו כי משעברנו את הירדן ונעמדנו ליד חומת יריחו, בירכנו בפעם האחרונה על המן "מוציא לחם מן השמים", ומשם התחלנו לברך "המוציא לחם מן הארץ". מעתה האדם שותף עם הקב"ה ביצירת הלחם - חורש, זורע, קוצר, מעמר, דש, טוחן, לש ואופה. במדבר הכל ניתן לנו מהשמיים, אבל כאן עם הגעתנו לארץ הכל מגיע מתוך הכוחי ועוצם ידי. לכן אנחנו באים ומברכים "המוציא לחם

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרתם אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן. והניף את העמר לפני ה' לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן. ועשיתם ביום הניפכם את העמר כבש תמים בן שנתו לעלה לה'. ומנחתו שני עשרנים סלת בלולה בשמן אשה לה' ריח ניחח ונסכה יין רביעת ההין. ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל משבתיכם" (ויקרא כג ט-יד).

ביום השני של פסח אנחנו מצווים להביא את מנחת העומר. מנחת העומר היא פשוטה, זולה, עשויה מאכל שעורים, מאכל בהמה. כתוצאה מכך יש חשש שנזלזל. כלשון המדרש (ויקרא רבה כח ו): "ר' יוחנן אמר: לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך, שעל ידי מצות העומר זכה אברהם לירש את ארץ כנען. הה"ד "ונתתי לך ולזרעך אחריו" (בראשית יז ח) על מנת "ואתה את בריתי תשמור" (שם ט). ואיזה? זה מצות העומר". לכאורה, "בריתי תשמור" עוסק בברית מילה, ואילו חז"ל דורשים זאת על העומר? העומר אינו רק מנחה, הוא גם ברית.

החיבור לברית הזאת זה המפתח לירושת הארץ. המדרש (ויקרא רבה שם) מלמדנו כי על ידי ברית העומר זוכים לעמוד מול כל האויבים. "אמר רבי אבהו ורבי סימון ורבי יהושע בן לוי: היא שעמדה להם בימי גדעון שנאמר "ויבא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שערים" (שופטים ז יג). מהו "צליל לחם שעורים"? רבנן אמרי על שצלל עליהם אותו הדור מן הצדיקים, ובזכות מה ניצולו? בזכות לחם שעורים. ואיזו? זו מצות העומר."

גדעון אומר למלאך אתה אומר לי ה' עמך, והמלאך השיבו "לך בכחך זה והושעת את ישראל" (שופטים ו יג). גדעון מכריז על גיוס כללי, שלושים ושניים אלף איש. אך הקב"ה משיבו שמדובר בכמות רבה מדי. לכן גדעון מפנה לביתו את כל מי שמפחד. עקב כך עשרים ושניים אלף איש חוזרים לביתם, ורק עשרת אלפים איש נשארו במחנה המלחמה. אך הקב"ה משיבו "עוד העם רב" (שם ז ד), ולכן עליהם לעבור מבחן שתיה מהנחל. מי שיקח מים בידו וישתה יינתן בצד אחד והשותים ישירות מהנחל יהיו בצד שני. וכך תשעת אלפים ושבע מאות חיילים יורדים ממצבת הלוחמים, שנעשה בזה סימן להשתחוותם לפסל. גדעון יוצא למלחמה עם שלוש מאות איש הנותרים.

ברוך הוא. שהכל בעצם שייך לה' יתברך. זהו יסוד ברית העומר, שמכוחה הקב"ה מביא לאברהם אבינו את הארץ. בכח זה מניס גדעון את צבא מדן, בני קדם ועמלק. משום שבכך הראו את הכוח האמיתי של הקב"ה, בו זוכים אנו לירושת הארץ.

הרמח"ל מבאר בספרו 'מסילת ישרים' את ההבדל בין מידת הטהרה למידת הקדושה. מידת הטהרה באה לנקות את האדם מכל מה שיש בעולם הזה, אך מידת הקדושה עניינה להכניס את כל העולם למדרגת הקדושה. עם ישראל לא נקרא 'גוי טהור' אלא "גוי קדוש" (שמות יט ו). את זה הביתוסים לא הבינו. הם סברו שקדושה יש בבית מקדש או בבית מדרש, אבל לא הבינו את עניין החיבור בין העולם הזה לבין הקודש.

אומרת הגמרא (ברכות לה:): "תנו רבנן: "ואספת דגנך", מה תלמוד לומר לפי שנאמר "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו" (יהושע א ח), יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר "ואספת דגנך" - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי ר' ישמעאל. ר' שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?! אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים שנאמר "ועמדו זרים ורעו צאנכם..." (ישעיהו סא ה), ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י עצמן שנאמר "ואספת דגנך" (דברים יא יד), ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר "ועבדת את אויביך..." (דברים כח מח)". לדעת ר' ישמעאל יש צורך בעבודת האדמה לצד לימוד התורה, בעוד ר' שמעון סובר כי יש להניח את עבודת הקרקע לטובת לימוד התורה. אך מרן החת"ם סופר כתב: "נראה לעניות דעתי, רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא "ואספת דגנך" אלא בארץ ישראל ורוב ישראל שרויין, שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים. ועל זה ציותה התורה "ואספת דגנך". ובוועז זורה גורן השעורים הלילה משום מצוה. וכאילו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה, הכי נמי לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה? ואפשר אפילו שארי אומניות שיש בהם ישוב העולם, הכל בכלל מצוה. אבל כשאנו מפוזרים בעוונותינו הרבים בין אומות העולם וכל שמרבה העולם יישוב מוסיף עבודת ה' חורבן, מודה ר' ישמעאל לרשב"י".

מן הארץ", להכיר שלא הכל בא מכוחנו חלילה. זהו היסוד הראשוני של העומר, להזכיר לנו כי במדבר מצאנו במתנת שמיים מדי בוקר כמידת עומר לגולגולת, ולכן כעת, כשאנחנו מגיעים לארץ, עלינו לזכור ולברך "המוציא לחם מן הארץ". לכן מניפים את מנחת העומר, מרימים אותה למעלה, להראות שגם את הדבר הפחות והנמוך ביותר, מאכל בהמה, בא מהקב"ה. לשם כך אנו סופרים את העומר מדי יום ביומו, על מנת להטמיע בקרבנו את ההכרה העמוקה שהכל מכוחו של הקב"ה. את ההנפה לא כל ישראל זוכים לראות. ובכדי שיסוד זה ייבנה בנפשות כל ישראל על כל אחד מוטלת החובה לספור בעצמו את העומר. רק אז אפשר יהיה לקבל את התורה, כי הבסיס לקבלת התורה היא הידיעה שהכל בא מהקב"ה.

דווקא במצות העומר מודגש החיבור בין התורה שבעל פה לתורה שבכתב. התורה שבכתב לא ניתנה אלא לאוכלי המן, שניתן מן השמיים. אך דווקא העומר מברר לנו את יסוד התורה שבעל פה, שגם מה שנראה למראית עין פרי מעשה ידינו לאמיתו של דבר ניתן גם הוא רק מהקב"ה המוציא לנו את הלחם מן הארץ. אדם כזה מכיר כי גם חידושי חכמי ישראל בתורה, הם הם התורה מן השמיים. אדם כזה לא מנסה ליצור תורה חדשה שמותאמת לרצונות שלו, אלא עסוק בלחבר את השגותיו לחכמת ה' שבתורה. במובן זה מתברר הפירוש השני של העומר, מלשון איסוף, שבה העומר ללמדנו כי ישנו ערך לאסוף, להרוויח, ובלבד שהכל ייעשה מתוך הידיעה שהכל ממנו יתברך.

לאחר ספירת ארבעים ותשעה ימים מגיעים ליום החמישים. אותו יום הוא כנגד שנת היובל, שנת החמישים, בה כל אחד חוזר לשדה שלו. מבאר רש"י על הפסוק "ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשב" (ויקרא כה י). האדם משתחרר מרכושו וקניינו. בדרך כלל האדם משועבד לנכסיו, מתוך תחושתו כי שלו הם. גמר תהליך העומר היא ההבנה שהאדם לא שייך אל השדה, "אחוזתו", אלא בן חורין הוא ממנה, "וקראתם דרור". אמנם שדותיו שלו הם, אבל אין הוא שייך אל השדה, כשם שהדרור משתמש בקן אך אינה משועבדת אליו.

מצרים כל כולה מקום השעבוד, משועבדת כולה אל השפע החומרי, "ושבתם איש אל אחזתו ואיש אל משפחתו תשב" (דברים יא י). אברהם אבינו בא ללמד בעולם שישנו בעל-הבית לעולם, הוא הקדוש

הרי שעבודת אדמת ארץ ישראל מקודשת היא במה שמקדשת היא את העשייה הגשמית שלנו. ולכן קצירת העומר נעשית אפילו בשבת קודש, כפי שעבודת המקדש בקרבנות ציבור נעשית גם ביום השבת, שבזה מתגלה כי העולם הזה כולו מחובר אל הקודש. את היסוד העמוק הזה לא זכו הביתוסים להבין, כיצד השמיים והארץ אחודים הם. את האמונה שהכל בא ממנו יתברך. אם נדע בצורה נכונה לספור את ימי העומר יום אחר יום, שבוע אחרי השבוע, נזכה לראות את הנפת העומר, הארץ תשוב אלינו בשלמותה, ונזכה להיות בעלים עליה לשם שמיים. ויתקיים בנו בניסן יגאלו בניסן עתידין להיגאל.